

ארגון משפחות נרצחים ונרצחות ע"ר 580482750

27.7.16

לכבוד

מ"מ יו"ר וועדת החוקה, חוק ומשפט, ח"כ מיכל רוזין
גברתי הנכבה,

הנדון: עמדה לדיון בזכויות קטינים נפגעי עבירה

לקראת הדיון בזכויות נפגעי עבירה קטינים בוועדת חוקה חוק ומשפט, מבקש ארגון משפחות נרצחים ונרצחות להתייחס לזכויות קטינים נפגעי עבירות המתה, ולהאיר היבטים בעייתיים ומטרידים הקשורים לקטינים שהיו עדים למעשה רצח או לבני משפחה של קטין שנרצח.

1. ביולי 2009 הופץ לכל המדינות החברות באו"ם חוק לדוגמא המסדיר את זכויותיהם של קטינים נפגעי עבירה במערכת המשפט. המסמך נערך על ידי ועדת מומחים מכל רחבי העולם, במסגרת משרד האו"ם לסמים ופשע (UNDOC), הקרן למען ילדים (UNICEF) והמשרד הבינלאומי לזכויות הילד.

Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime

המודל מחייב תהליך הטמעה לחקיקה הישראלית, אך זו טרם נעשתה.

2. בישראל זכויותיו של קטין נפגע עבירה מעוגנות במספר חוקים כלליים וספציפיים:

א. חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001:

זכויות נפגעי עבירה קטינים מעוגנות בסעיף 4(א) לחוק זכויות נפגעי עבירה המתאים את זכויותיו של נפגע עבירה - כפי שהן מעוגנות בחוק זכויות נפגעי עבירה - גם לקטינים.

ב. חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו - 1955

סעיף 2 לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים) קובע כי לא ניתן להעיד קטין שחוק הגנת ילדים חל עליו ללא רשותו של חוקר ילדים, בין היתר כאשר הקטין הוא נפגע עבירה.

ג. החוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים), תשי"ח-1957:

סעיף 2 לחוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים) קובע הסדרים מיוחדים לחקירת קטינים והעדת קטינים שהם עדים במשפט פלילי כולל עדים לרצח, כדלקמן:
"במשפט פלילי בשל עבירה המנויה בתוספת רשאי בית המשפט להורות, בין מיזמתו ובין לבקשת בעל דין, עד קטין או הורה, לפני מתן העדות או במהלכה, שהקטין ימסור את עדותו שלא בנוכחות הנאשם אלא בנוכחות סניגורו, אם נוכח שמסירת העדות בנוכחות הנאשם עלולה לפגוע בקטין או לפגום בעדות; עדות שלא בנוכחות נאשם תינתן מחוץ לאולם בית המשפט או בדרך אחרת שתמנע מהעד לראות את הנאשם".

כמו כן רשאי ביהמ"ש לקבוע כי עדותו של הקטין תיגבה באחת או יותר מהדרכים המפורטות בפסקאות (1) עד (5) אם נוכח כי הדבר עשוי להקל על הקטין את מסירת העדות:

ארגון משפחות נרצחים ונרצחות ע"ר 580482750

- (1) שלא על דוכן העדים ;
- (2) כשהשופט ועורכי הדין אינם לבושים מדי משפט ;
- (3) בלשכת השופט ;
- (4) בנוכחות אדם המלווה את הקטין לצדו במהלך עדותו, לפי בחירתו ;
- (5) שלא במקום מושבו של בית המשפט,

לפי סעיף ד' לתוספת הוראות אלה חלות גם על עבירות שעונשן מיתה או מאסר עולם ועבירות שעונשן מאסר עשר שנים או יותר כאשר המשפט מתנהל בבית משפט מחוזי.

ד. חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982

סעיף 187(ב) לחוק סדר הדין הפלילי מעניק לביהמ"ש סמכות למנות עובד ציבור לשם עריכת תסקיר נפגע עבירה לנפגעי עבירת המתה (בני משפחת הקרבן) במסגרת הראיות לעונש כדלקמן :
"הרשיע בית משפט נאשם בעבירת אלימות שגרמה למותו של אדם, רשאי הוא להורות לעובד ציבור, שמינה לעניין זה שר הרווחה והשירותים החברתיים, לערוך ולהגיש לו תסקיר ; תסקיר כאמור יתייחס למצבו של אחד או יותר מבני משפחתו של מי שהעבירה גרמה למותו ולנזק שנגרם לו כתוצאה מן העבירה, או למצבה של משפחתו כיחידה ולנזק שנגרם לה כתוצאה מן העבירה, הכל לפי שיקול דעתו של עובד הציבור ; על פי החוק התסקיר לפי סעיף זה ייערך רק אם עורך התסקיר קיבל את הסכמתו של הנפגע לעריכתו. לגבי קטינים שמלאו להם 14 שנים לא נדרשת הסכמת האפוטרופוס. קטין שטרם מלאו לו ארבע עשרה שנים, ההסכמה לעריכת התסקיר תהיה של אפוטרופסו ; אולם, אם האפוטרופוס הינו הנאשם או בן זוגו של הנאשם, או אם סירב האפוטרופוס לתת את הסכמתו וסבר בית המשפט שהסירוב נבע מטעמים שאינם מטובת הקטין, רשאי בית המשפט לאשר את עריכת התסקיר.

ה. חוק התגמולים (ילד שנתייתם עקב מעשה אלימות במשפחה) התשנ"ה-1995

על פי חוק התגמולים לילד הנ"ל משולם תגמול מיוחד לילד שהורהו נרצח עקב מעשה אלימות של בן/בת הזוג. התגמול משולם ליתומים נוסף על קצבאות אחרות שהם זכאים להן, כמו קצבת ילדים, קצבת שאירים וכל קצבה אחרת. פרקליטות המדינה קבעה שקיים יסוד סביר להניח שמדובר ברצח ביד בן/ב זוג של הנרצח, אף אם אינם נשואים וגם אם לא מדובר בהורה השני של הקטין.

ו. חוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, תשנ"ה-1995

ביום 1.1.13 נוסף **סעיף 3 לחוק המרכז לגביית קנסות** ולפיו אם נפסק שהנאשם ישלם פיצוי לנפגע עבירה שהוא קטין ישלם המרכז לגביית קנסות, באמצעות הביטוח הלאומי, את הפיצוי לאותו קטין עד לתקרה של 10,000 ₪.

ג. מבחינת זכויות נפגעי עבירות המתה קטינים יש להבחין בין 4 מצבים :

- (1) הקטין הינו ה"נפגע הישיר", דהיינו : הוא מצא את מותו כתוצאה מן העבירה, ואז הזכויות מוענקות לבן משפחתו כאמור בסעיף 2 ו-22 לחוק זכויות נפגעי עבירה.
- (2) הקטין התייתם מאחד מהוריו או משניהם כתוצאה מכך שהורה או ההורים מצאו את מותם בעבירה.
- (3) הקטין התייתם מאחד מהוריו כתוצאה מכך שהורה השני גרם למותו, ואותו הורה עומד למשפט פלילי בגין רצח או הריגה.

ארגון משפחות נרצחים ונרצחות ע"ר 580482750

(4) הקטין התייתם מאחד מהוריו כתוצאה מכך שבו זוגו של ההורה (שאינו אביו או אימו) גרם למותו. יש לציין שבשני המקרים האחרונים (4) ו- (5) הקטין יהיה זכאי לקצבה חודשית מביטוח לאומי עפ"י חוק התגמולים הנ"ל.

4. בעיות עיקריות ביישום זכויות עבירה של קטינים שהם נפגעי עבירות המתה:

(א) פיצוי פלילי:

במקרה של פסיקת פיצוי לפי סעיף 77 לחוק העונשין לקטין, מקום שהנאשם אינו משלם את הפיצוי, זכאי הקטין לקבל מהביטוח הלאומי 10,000 ₪ עפ"י סעיף 3א' לחוק המרכז לגביית קנסות. הבעייה היא שלעיתים בית המשפט קובע כי הכסף יועבר לאפוטרופוס הכללי כדי שזה ישמור עליו ובמקרה הצורך יקצה סכומים מסוימים לטיפול בקטין ולשיקומו. לא ברור איך הסכומים הללו מוקצים, מי אמור להגיש בקשה להוצאתם ובאיזה אופן יוכל הקטין לנצל את הסכום הזה לצורך שיקומו בהתאם לתכלית הסעיף וכוונת המחוקק.

הצעתנו היא לקבוע כי במקרה של מות אחד ההורים כתוצאה מעבירה, כאשר בן הזוג שנותר בחיים אינו החשוד או הנאשם במעשה, יועבר סכום הפיצוי הניתן לקטין ע"י הביטוח הלאומי לידי ההורה השני, שברוב המקרים משמש כאפוטרופוס טבעי לילדיו.

שהרי, במקרה כזה, קובע סעיף 14 ו- 15 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב- 1962 כוללת את החובה והזכות לדאוג בין השאר לשמירת נכסיו של הקטין, ניהולם ופיתוחם. יש לציין שבכל דבר הקשור לטיפולם בקטין כפופים ההורים לעקרון טובת הילד, וכך גם בכל הנוגע לניהול כספו, רכוש ונכסיו, כאמור בסעיף 17 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות. לדעתנו ברירת המחדל הראשונה צריכה להיות העברת הפיצוי להורה של הקטין, ורק אם הוכח כי ההורה עלול שלא לפעול לטובת הקטין יועבר הפיצוי לידי האפוטרופו הכללי.

(ב) משפחה אומנת / אפוטרופוס:

בעייה נוספת נוצרת כאשר מות ההורה נגרם בידי ההורה השני. במקרה כזה נותר הקטין ללא אפוטרופוס מתפקד כלל, ובדרך כלל הוא מועבר למשפחה אומנת בין אם אלה קרובי משפחה של הקטין ובין אם זו משפחה אומנת מקצועית שמנוהלת ומפוקחת ע"י אחת מעמותות המשפחות האומנות כדוגמת עמותת מטב. במקרה כזה ממונה אפוטרופוס נפרד לרכוש הילד, על פי סעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, בית המשפט רשאי למנות אפוטרופוס למי שנמצאים במצבים שלהלן:

- קטין ששני הוריו נפטרו, הוכרזו פסולי דין, האפוטרופסות נשללה מהם, או שאינם מסוגלים למלא את חובותיהם לפי חוק, או נמנעים מכך.
- קטין, שאחד מהוריו נפטר, או הגובלה האפוטרופסות של אחד מהוריו (סעיפים 28 ו-29 לחוק).

יש לציין כי מינוי אפוטרופוס לרכוש כדוגמת הקרן לטיפול בחסויים כרוכה בעלויות שמקוהות מהכספים המגיעים לקטין, לרבות מהקצבאות שלו, ונגרעות, שלא בטובתו מהכסף שיעמוד

ארגון משפחות נרצחים ונרצחות ע"ר 580482750

לרשותו בהגיעו לבגרות, או שיעמוד לרשותו לצורך טיפולים נפשיים ושיקום שנדרש לו עקב היותו נפגע עבירה.

בדו"ח שנתי 64 ג' של מבקר המדינה לשנת 2013, פרק ב' (משרדי ממשלה) עמוד 1168 נקבע:
ביקורת המעקב העלתה לגבי חסויים חסרי אמצעים כי צוות לבדיקת סוגיית מינוי אפוטרופוסים לחסויים חסרי אמצעים, שתפקידו היה להמליץ על מקורות למימון עלויות הטיפול בהם סיים את עבודתו והגיש את המלצותיו בפברואר 2012 לשר המשפטים דאז, יעקב נאמן, אולם, למרות התראות ופניות של הקרן, נמצא כי למרות שיש הסכמה על עצם הצורך להעניק מימון ציבורי להוצאות הטיפול בחסויים חסרי אמצעים, לא יושמו המלצותיו, בשל מחלוקת שנתגלעה בין משרדי הממשלה, בנוגע לזהות הגורם שישא במימון העלות. עוד יש לציין שרק בתחילת שנה זו נקבע הסדר שכר טרחה עבור תאגידי אפוטרופוסות אך גם לפיו השכר המשולם לתאגיד עלול לדלדל את צוררו הנקוב במילא של הקטין נסגע העבירה, ולהותירו חסר אמצעים.

הצעתנו היא כי מימון ניהול כספי קטינים שנותרו יתומים עקב רצח של הורה בידי הורה השני, יבוא מטעם המדינה ולא מצורו הנקוב במילא של הקטין.

(ג) ציון הפגיעה בקטין בכתב האישום:

בעייה נוספת שיש לציין היא שהפרקליטים המגישים כתבי אישום אינם ערים לצורך לציין את הפגיעה העקיפה בקטינים בעת ביצוע העבירה. כמו למשל נוכחות קטין ברצח או מייד לאחר הרצח כעד ראיה. הדבר עלול לגרום לכך שלא ייפסקו לקטין פיצויים פליליים מחד, והם לא יוכלו לתבוע את העבריין בתביעה אזרחית מאידך.

(ד) ביטוח תאונות תלמידים:

כאשר הקטין הוא הנפגע הישיר, כלומר הנרצח, והוא היה בגיל חינוך חובה, זכאים הוריו לקבל תגמולי ביטוח במסגרת ביטוח תאונות תלמידים שבו מבוטחים רוב ילדי ישראל באמצעות הרשויות המקומיות. אולם, במקרה רצח, חברות הביטוח מתנערות, באופן גורף, מחובתן לשלם בטענה ש"רצח" או "הריגה" אינם בגדר "תאונה" כהגדרתה בפוליסה.

הצעתנו היא כי הנושא של מקרה רצח או הריגה של קטין בידי הורה או בידי אדם זר, יוכר כ"תאונה" בפוליסה, וכך ייפסק מסע ההתשה של חברות הביטוח להורים שגם כך נאלצים להתמודד עם האסון הנורא שאירע להם ואין להם כוחות לשוב ולהתמודד בבית המשפט מול סוללת עורכי הדין של חברות הביטוח. לשם כך יש לפעול מול המפקח על הביטוח או ע"י החברה למשק וכלכלה של השלטון המקומי שהיא למעשה רוכשת הביטוח עבור כלל ההורים.

ארגון משפחות נרצחים ונרצחות מודה לוועדת החוקה, חוק ומשפט על עריכת דיוני המעקב הממוקדים בזכויות נפגעי עבירה, ומייחל כי הסוגיות המועלות בדיונים אלה אכן יזכו לטיפול, התייחסות ומענה של הגורמים הרלבנטיים.

בכבוד רב,

רותי אלדר, עו"ד היועצת המשפטית של הארגון
לרה צינמן, יו"ר הארגון